

רקע

כידוע שהמספר חמש מציין את מניין העולמות, הפרצופים ומדרגות הנשמה בעולם התיקון. רבנו בעל הלשם מחדש כי יסוד זה של חמש בחינות קיים מאז ראשית הבריאה, ובבסיס זה מונחת העובדה שבבריאת העולם היו חמישה שלבים של גילוי, אותם נפרט לקמן, והם מהווים שורש ומקבילים הן לעולמות והן לפרצופים.

אלו הן חמשת מדרגות הגילוי:

א. אור א"ס

ב. קו וצמצום

ג. אדם קדמון

ד. עולם האצילות

ה. עולמות ב"ע

ביאור חמשת מדרגות הגילוי אשר בבריאת העולמות

כך מתאר רבנו בספר הקדמות ושערים את חמש מדרגות הגילוי:

(גילוי) א' - הוא אור אין סוף המוזכר בכל דברי הזוה"ק והאריז"ל, והוא גילוי הראשונה מאמיתתו הנעלמה אשר אין לנו ולא לשום נברא וגם לא להנאצלים כולם שום תפיסה ושום שם ומילה במה לכנותו ולדבר בו אלא רק בדרך שלילה לבד. היינו: לשלול משם כל ענין המורה איזה חסרון לפשיטותו ולרוממות מעלת אמיתתו, וכן לשלול משם איזה השגה ואפשרית הדיבור בו, כי הוא מרומם ונעלה על כל דיבור ומילה ועל כל מחשבה ושכל. וכבר כתב הגר"א ז"ל בליקוטיו שבסוף ספרא דצניעותא הנדפס בוילנא תרמ"ב, שגם אין סוף אסור לקרותו ואסור לחשוב בו כלל וכלל¹.

¹ עמ' ל"ח, ד"ה "סוד הצמצום", וזו לשונו שם: "דע כי א"ס ב"ה אין לחשוב בו כלל וכלל, כי אסור לכנות בו אפילו חובת המציאות. כי אפילו ספירה ראשונה קורין אין, ושניה מכנין יש, שידענו שהוא נמצא וזה לבד משיגין ממנה. משא"כ בראשונה, וכ"ש בא"ס ב"ה ית"ש, שאסור לחשוב כלל וכלל ואפילו א"ס אסור לקרותו. ומה שאנו מדברים בו ובספירות הכל ברצונו והשגחתו שידוע מצד פעולותיו".

אין סוף הראשון, וממנו ועל ידו נאצלו כל העולמות כולם, וכן כולם כלולים בו כי הוא שורש הכל.⁷

ונקרא אותו העולם דקו וצמצום בשם אוירא עלאה, וכן טהירו עלאה וכן אויר קדמון וכמו שמתבאר כל זה בדברינו בשער עגולים ויושר ענף ב'.⁸ והנה כאן התחיל גילוי ית"ש באיזה חילוק בחינות, כי בהגילוי הראשון דאין סוף הרי אין שם חילוק בחינת כלל אלא שהוא אור פשוט כנוכר. אבל כאן בהעולם דקו וצמצום, שהוא הגילוי השני, הנה נתגלה באיזה חילוק בחינות על כל פנים. כי הרי יש כאן ב' בחינות, שהם הצמצום והקו. והוא סילוק ואור, העדר ומציאות, והם השורש דחסדים וגבורות, אור וחושך וכן דין ורחמים.⁹ אך יותר מזה לא נתגלה כאן, כי לא נתגלה בשום חילוק מדרגות בהצמצום עצמו ולא בשום חילוק מדרגות באור הקו עצמו.¹⁰

והגם שהאמת הוא כי בהעלם הנה מושרש שם כל החלוקי מדרגות כולם אשר יצא משם אח"כ בכל הגילויים דלמטה, כי רק הוא השורש לכל הגילויים כולם, והרי כל מה שיוצא בענף והפרי הנה בהכרח שכלול הכל בהשורש.¹¹ אמנם הנה עומד שם הכל רק בהעלם גדול וכל גילוי הוא רק בב' בחינות כלליים והם השורש דחסדים וגבורות כנוכר.¹²

הגילוי של הקו והצמצום הוא ראשית גילוי הבריאה, שראשיתו בצמצום האור א"ס, ולאחריו מתפשט בחלל המצומצם אור הקו. זהו השורש לחסדים ולגבורות, לאור ולחושך וכד'. ראה לקמן בפרק בנושא הקו והצמצום הרחבה רבה לגבי אופן

והנה היה גילוי הראשון מאמיתתו הנעלמה בבחינת אור אין סוף, ובאותו הגילוי הראשון הנה אסור ג"כ להבחין שם שום חילוק בחינות וחילוק מדרגה כלל ולא שום שם וכינוי, כי הוא אור פשוט בתכלית הפשיטות. ועיקר מילת אין סוף הרי הוא ג"כ רק הוראת שלילה, שהוא מורה שמשולל משם כל חלוקת מדרגה בו ושום הבחנה.² ורק בזה לבד נתגלה בו שאין סוף לאורו ולרוממותו והוא פשוט בתכלית הפשיטות, והנה הוא גילוי הראשון אשר מאחר אמיתתו הנעלמה העצמותית שבו.³

רבנו מחדש כי לפני הצמצום, המופיע לכאורה בכתבי האריז"ל כראשית בריאת העולמות, היה שלב ביניים שהוא המהווה את התמעטות הא"ס מהמקום בו יתגלה אח"כ החלל בשלב הגילוי הבא שהוא הצמצום. משמעות הדבר היא שיש מציאות של אור בלתי מושג אשר כבר אינו בחינת עצמותו יתברך, שכן לא ניתן לדבר על מושג של צמצום והתמעטות בא"ס עצמו, בו אין לנו כל השגה כלל ועיקר. גישה זו מבוססת על שיטת המהר"י סרוג הן בספר עולם המלבוש וכן שבר יוסף. בחינה זו של אור א"ס היא הבסיס והשורש למה שיכונה בשם "רשימו", שעניינו רושם שנשאר מהאור א"ס שהוא עצמו יצטמצם בגילוי השני. הגילוי השני הינו הקו והצמצום, כביאור רבנו:

הגילוי הב' הוא בהעולם דקו וצמצום. והנה הוא ירידת מדרגה הרבה מאד ממדרגה הראשונה דאור אין סוף. כי הנה בתחילה נתצמצם שם באותו המקום מהאור דאין סוף לגמרי, ונסתלק ועלה למעלה,⁴ וכמו שיתבאר ענין הצמצום בדרך כלל בדברינו לקמן.⁵ ואח"כ⁶ הנה חזר ונתפשט שם בבחינת קו דק מאור

⁷ הקו שהתפשט בחלל הינו מהאור א"ס, שהיא הבחינה הראשונה אשר הסתלקה, ולפי המבואר בהמשך דברי רבנו בחינה זו של האור שהסתלק הקיפה את החלל וממנה יוצא אור הקו, והוא מהא"ס המקיף..

⁸ אות כ"ב שם, וזו לשונו: "... שהקו והצמצום הוא עולם מיוחד בפני עצמו לעלה למעלה, והוא טהירו עלאה ואויר הקדמון, שהוא למעלה במדרגה הרבה ממדרגת הא"ק, ורק הקצה התחתון שבהקו הוא אשר נמשך בהא"ק לבחינת הנשמה שבו"

⁹ הרמח"ל בקל"ח פתחי חכמה, פתח כ"ז, מחלק בין הקו לבין הרשימו, שהינו מה שנשאר בחלל כתוצאה מהצמצום, שזו לכאורה הבחינה של אור א"ס אותה מתאר רבנו כאן.

¹⁰ הקו והצמצום הינם השורש לגילויי הצורה והחומר, הנשמה והגוף וכד'.

¹¹ לדברי הרמח"ל בקל"ח פתח כ"ז ברשימו קיים שורש של כל אשר עתיד להתגלות במציאות העולם.

¹² הצמצום שורש לגבורות בעוד שהקו הוא השורש לחסדים.

² ראה 'נפש החיים' שער ב' פרק ב', וזו לשונו: 'ואף מה שבזהר הקדוש מכהו יתברך בשם 'אין סוף', איננו כינוי עליו יתברך שמו, אלא הכוונה על השגתנו אותו מצד כוחות הנשפעים מאיתו בהתחברותו ברצונו לעולמות. ולזאת כינוהו אין סוף ולא אין ראשית, כי באמת מצד עצמותו ית"ש אין לו לא סוף ולא ראשית, רק מצד השגתנו הוא רק ראשית. אבל אין סוף להגיע בהשגה להשיג את כוחותיו ית"ש הנשפעים."

³ הקדמות ושערים, שער ד', פרק ג'.

⁴ עליה זו של האור הראשון, שהוא האור א"ס, היא שיצרה את החלל כמבואר בתחילת העץ חיים.

⁵ ראה הקדמות ושערים שער ה' פרק א' ד"ה 'והנה פשוט'.

⁶ לאחר שנוצר החלל.

הצמצום, החיבור בין הקו לרשימו ובחינות נוספות הקשורות לקו ולצמצום לשיטת רבנו.

הגילוי השלישי הוא של העולם העליון, הוא עולם אדם קדמון [=א"ק], שהינו ראשית גילויי העולמות. מבאר רבנו:

הגילוי השלישי הוא העולם דאדם קדמון, והוא יוצא ונתפשט מהעולם דקו וצמצום. והנה כאן נתגלה בחילוק מדרגות ג"כ, כי נתגלה בו בעשרה מדרגות שהם מדרגות דעשר ספירות מכתר עד המלכות.¹³ ואלו הן מדרגות הם נקרא בשם אדם, כי הוא שורש השרשים דתכונת אדם שלם.¹⁴ וכמו שכתבנו לעיל שער ג' פ"א דכל עולם הוא בתכונת קומה שלימה מבחינת פרצוף אדם שלם, וכאן הוא הראשית וההתחלה אשר לזה. ורצונו לומר כי ענין התהוות כל עולם ובניינו אשר נבנה ונסדר בסדר הכונה, פרצוף אדם הוא מתחיל מכאן ולהלאה, אבל לא בהעולמות דאין סוף שלמעלה.¹⁵

ולכן נקרא הוא בשם אדם קדמון, כי ממנו ולמטה נסדר בנין כל עולם בסדר דתכונת פרצוף אדם והוא הראשון לזה. אמנם עיקר עומק הטעם מה שהוא נקרא בשם אדם עיין דברינו בספר הכללים כלל י"ז ענף א'.¹⁶ והנה הגילוי דאותו העולם אשר הוא נקרא בשם אדם קדמון הנה הוא הגילוי השלישי לגילויי ית"ש. אמנם הוא הגילוי הראשון אשר נתגלה בו בבחינת עשרה מדרגות שהוא סוד העשר ספירות כמו שיתבאר, וכל העולמות כולם אשר ממנו ולמטה הם כולם בהגילוי דעשר ספירות, והוא הראשון להם.¹⁷

¹³ בבחינה זו יצא כבר גילוי במדרגות, משא"כ בשני הגילויים הקודמים.

¹⁴ זו הבחינה הראשונה הנקראת בשם "אדם", שכן זהו שורש השורשים של הגילוי בצורת אדם שלם.

¹⁵ הבחינות של אור א"ס וכן קו וצמצום אין בהם מושג של מדרגות, שהן ספירות, או דמות הנהגת אדם.

¹⁶ ד"ה 'והנה' (דף ע"ד). רבנו מקשה שם מדוע עולם זה נקרא בשם כללי של אדם קדמון, שהרי כל עולם נקרא בשם אדם (כמו אדם דבריאה וכד'), אולם א"ק נקרא גופו על-שם אדם בלבד. הוא מבאר כך: "הוא מורה שלא נמצא בו תכונת אדם, אלא רק בכללותו דווקא, והיינו כאשר נצרף את כל חלקי עולמו כולו ... אז דווקא הנה נמצא בו בכללות כולם יחד תכונת אדם שלם. אולם זולת כללות כולם יחד לא נמצא בו מתכונת אדם מאומה". אולם בעולמות שתחת א"ק יש בהם גילויי בחינת אדם גם בפרטיהם.

¹⁷ אם כן א"ק הינו השורש לעולמות שיתגלו אחריו, המסודרים באופן מדרוג של עשר ספירות.

רצון, מחשבה והרהור - שלושת הגילויים הראשונים הם בבחינת עולמות הא"ס, ולדברי רבנו שם הם בבחינת רצון, מחשבה והרהור.¹⁸ כך מבאר רבנו בהמשך דבריו שם את ההקבלה בין שלושת הבחינות הללו לשלושת הגילויים:

כי הגילוי הראשון הנ"ל הנה הוא בבחינת רצון, ששם הוא הרצון לכל גילוייו כולם ולכל פעולותיו כולם. והגם שהגילוי הראשון הרי אמרנו כי הוא בבחינת האור דאין סוף, וכל פעולותיו כולם הרי הם בבחינת גבול ומדה,¹⁹ אך כבר בארנו בספר הכללים כלל ב' ובעיגולים ויושר ענף ב' אות י"ח,²⁰ ואת כ',²¹ כי יסוד הראשון דכל המציאות כולו הוא באמת רק אור אין סוף. ונתייחד כל המציאות כולו רק על אור אין סוף, וממנו יצאו ואליו ישובו. וכן רק הוא מסתכל עליהם תמיד ומנהיג אותם, ומזה הוא כל ההנהגה הנעלמה דכל הכבשי דרחמנא שנלאה כל שכל למצוא טעם להם. והוא מהנהגה דאור אין סוף המנהיג את כל המציאות תמיד לתכלית תיקון האחרון ... והרי על כל פנים הוא כי הגילוי הראשון שהוא האור דאין סוף הנה הוא בחינת הרצון לכל גילוייו כולם ולכל פעולותיו כולם.

לגבי הגילוי השני שהוא בבחינת המחשבה:

הגילוי השני שהוא העולם דהקו וצמצום ונקרא בשם אויר קדמון וכנ"ל, הנה

¹⁸ מקור העניין הוא בדברי הגר"א בספר יצירה (דף י', ע"ב-ע"ג), שם מבוארות חמש מדרגות: רצון, מחשבה, הרהור, קול ודיבור וזאת כנגד חמשת הפרצופים.

¹⁹ למרות שהגילוי הראשון, שהינו בבחינת רצון הינו בבחינת אין סוף, הרי שגילוייו הינם שורש הגבול. ומבאר רבנו שראשית הכל הינה בבחינת א"ס וכן תכלית הכל.

²⁰ זו לשונו שם: "כי יסוד כל הבריאה כולה הנה תלויה רק על אור א"ס, והם העשרה מאמרות אשר בהם נברא העולם כנודע. וכל אלו העשרה מאמרות הם כולם גילוי דאור א"ס אשר נתגלה בהם להמציא את כל הבריאה כולה, להיותם כולם נשואים עליו תמיד, שהוא רק על רצונו ית"ש".

²¹ לשונו שם: "והוא כדי ללמדנו ולקבוע בלבינו כי הנה הגם שהמציא את כל המציאות בגוף וכלים ובגבול ומדה לכ"א, והוא ג"כ כל מציאות והנהגת הטבע שבהם, עם כל זה הנה אור א"ס מקיף אותם מכל צדדיהם, ועומדים ותלויים רק עליו שהוא על אור א"ס, ועי"ז הנה אין להגבול ומדה שבהם וכן לכל בחי' הטבע, הנה אין להם יסוד החלטי כלל, ואין להם שליטה עצמותית כלל, אלא תלויים הכל תמיד ברצונו וכנ"ל, וזהו שאמר כי הם כולם רק באמצע אור א"ס ממש, והרי אין להם שליטה עצמותית לכל הגבול והטבע שבהם, אלא שאור א"ס מקיף אותם מכל סביבותיהם בשוה, ונתייחדו כולם רק עליו ומנהיג אותם תמיד רק ע"פ רצונו".